

मनहरी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
रजैया, मकवानपुर
वाग्मति प्रदेश, नेपाल

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको प्रतिवेदन
१२ कार्तिक २०८१

प्रतिवेदन तयार गर्ने:

हयाप्पी स्ट्रिंग एडभाईजर्स प्रा लि

वेनी न.पा. वडा नं. ८, वेनी, म्याग्दी ।

सम्पर्क नम्बर: ९८६०५७३७४०

Email: bharatprasadkc@gmail.com, advisorshappystring@gmail.com

भाग १

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको अवधारणा

१.१. पृष्ठभूमि

नेपाल एक अति कम विकसित राष्ट्रवाट भर्खरै विकासोन्मुख देशको श्रेणीमा स्तरोन्नति भएको देश हो । कुन पनि राष्ट्रको सर्वाङ्गिक विकासको लागि आधा जनसंख्या ओगट्ने महिला लगायत विभिन्न जात, जाति, धर्म, भाषा, सम्प्रदाय, आस्था, भौगोलिक क्षेत्र लगायत सबै समुदाय र वर्गको शासन प्रक्रिया तथा अवसर र साधन श्रोतहरूमा सार्थक र अर्थपूर्ण पहुँच र सहभागिता आवश्यक हुन्छ । नेपाल जस्तो बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसाँस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त राज्यमा त सामाजिक समावेशीकरण र समावेशी विकासको भन्दा धेरै आवश्यकता र महत्व छ । विकासको विभिन्न पक्षहरूमध्ये लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण पनि महत्वपूर्ण र अविभाज्य पक्षको रूपमा पहिचान भएका छन् । लैङ्गिक समानता भन्नाले महिला र पुरुषबीच सबै क्षेत्र र तहमा समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्दै शक्ति संतुलनको अवस्थालाई जनाउँदछ भने सामाजिक समावेशीकरणले राज्य, समाज वाट प्रदान गरिने सेवा, अवसर र स्रोत साधन उपभोग गर्न र स्तरयुक्त जीवनयापन गर्नबाट वञ्चित भएका तथा विपन्न र सामाजिकरूपमा पछि परेका विभिन्न वर्ग, स्तर, जातजाती, सिमान्तकृत तथा वञ्चिताकरणमा परेका समुदायहरू, समूहहरूलाई शासनका सबै तह र अवसरहरूमा सार्थक रूपमा सहभागी हुन सक्ने अवस्था वा सो अवस्था हासिल गर्नेतर्फ लक्षित क्रियाकलापहरूलाई जनाउँदछ । समुन्नत र समृद्ध समाज निर्माणको लागि महिला र पुरुषको समानुपातिक विकासका साथसाथै विभिन्न जात, जाति, लिङ्ग, क्षेत्र, भाषा, धर्म, शारिरीक अवस्था लगायत सबै वर्ग र समुदायको शासन प्रक्रिया, श्रोत, साधन, अवसरहरू, तथा निर्णय प्रक्रियामा सार्थक सहभागिता र पहुँच रहने अवस्थाको सुनिश्चितता हुन आवश्यक हुन्छ ।

वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा संसारभर नै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई विकासका महत्वपूर्ण र आधारभुत अवधारणाहरूको रूपमा लिने गरिएको छ । नेपाल एक बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसाँस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त राज्य भएको हुनाले सबै जातजाति, क्षेत्र, धर्म, वर्ग, समुदाय, आर्थिक अवस्था, अपांगता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिकहरूको शासन प्रक्रिया, स्रोत साधन, अवसर तथा लाभहरूमा समानुपातिक पहुँच सुनिश्चित गर्दै सबै प्रकारका विभेद रहित समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने दिशामा अघि बढ्नुपर्ने हुन्छ । यसै सन्दर्भमा नेपालले पनि लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको सुनिश्चिताको लागि विभिन्न सबैधानिक, कानुनी, नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन गर्दै आईरहेको छ ।

नेपालको हालको संविधान, नेपालको संविधान २०७२, का लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी प्रावधानहरु अग्रगामी र महत्वपूर्ण मानिन्छन् । यस संविधानको प्रस्तावनामा नै लैङ्गिक लगायत विभिन्न किसिमका विभेद र जातीय छुवाछुतको अन्त्य गरि समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । त्यस्तै मौलिक हक र दायित्व खण्डमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सुनिश्चित गर्न विभिन्न मौलिक हकको व्यवस्था गरिएको छ । नेपालको संविधान २०७२ ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण प्रवर्धन गर्न महिला तथा विभिन्न समुदायहरुलाई विशेष हक र अधिकारहरुको व्यवस्था गरेको छ । संविधानको धारा १८ को समानताको हकमा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने तथा कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट वञ्चित नगरिने तथा सामान्य कानूनको प्रयोगमा कुनै पनि आधारमा भेदभाव नगर्ने व्यवस्था उल्लेख छ ।

त्यस्तै वर्तमान संविधानको धारा ३८ ले महिलालाई समता र समानताको अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार, राज्यका सबै तहमा राजनैतिकरूपमा पनि सहभागी हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ । संविधानले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाजन्य कार्यहरुलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ । साथै संविधानमा राज्यले सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पिछडा वर्ग, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत, किसान, श्रमिक, युवा, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपांगता भएका व्यक्ति, गर्भावस्थाका व्यक्ति, अशक्त वा असहाय, पिछडिएको क्षेत्र र आर्थिक रूपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि कानूनबमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न सकिने विषय उल्लेख गरी समावेशी अवधारणालाई आत्मसाथ गरिएको छ । त्यस्तै नेपालका ७५३ वटा स्थानीय तहहरुको काम कारवाही व्यवस्थित गर्न बनेको *स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४* ले पनि लैससास सम्बन्धी व्यवस्था प्रस्तावनामामै उल्लेख गरि यस सम्बन्धी विभिन्न प्रावधानहरुको व्यवस्था गरेको छ । यसका अतिरिक्त नेपाल विभिन्न अन्तराष्ट्रिय अभिसन्धिहरुको पक्ष राष्ट्र भई अन्तराष्ट्रिय स्तरमा प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दै सोहि अनुसारका व्यवस्थाहरु कार्यान्वयन गर्दै आईरहेको पनि छ । साथसाथै विभिन्न संसदीय प्रतिवद्धता, नेपाल सरकारका आवधिक योजनाहरु, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम तथा बजेटले लैससासलाई प्राथमिकताका साथ आत्मसात गरेका छन् । मुलुकी फौजदारी संहितालगायतका ऐनहरुले विभेद र असमानतालाई दण्डनीय बनाई सजायको व्यवस्था समेत गरेका छन्, तर विभिन्न सबैधानिक, कानूनी, नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्थाहरुको लामो अवधिसम्मको कार्यान्वयनको

वावजुत नेपालमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा अपेक्षित उपलब्धी हासिल हुन सकेको छैन ।

नेपालमा सरकारी स्तरबाट महिला तथा वञ्चितमा परेका वर्गहरूलाई विकासको मूलप्रवाहमा ल्याई समावेशी विकास गर्ने उद्देश्यले लैससास सम्बन्धि नीतिलाई स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्न संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानिय सरकारहरूले अधिकतम प्रयासहरू गरिरहेका छन् । जनतासँग सबैभन्दा नजिक रहने स्थानीय सरकारकोहरू कार्यलाई व्यवस्थित गराउन बनेको स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणसम्बन्धी व्यवस्थालाई प्रस्तावनामा नै उल्लेख गर्ने क्रममा लोकतन्त्रका लाभहरूको समानुपातिक समावेशी र न्यायोचित वितरण गरि कानूनी राज्य र दीगो विकासको अवधारणा अनुरूप शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखिनै सुदृढीकरण गर्ने लगायतका उद्देश्य पूर्ति गर्न यो ऐन बनाईएको उल्लेख गरेको छ । यस ऐनले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धमा विभिन्न प्रावधानहरूको व्यवस्था गरेको छ ।

यस सम्बन्धि मुख्य प्रावधानहरूमा गाउँपालिका र नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैससास सम्बन्धी व्यवस्था भएको, वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तरगत वडामा आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडि परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने, विभिन्न समुदायबीच सामाजिक सद्भाव तथा सौहार्दता कायम गर्ने, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो प्रथा, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने गराउने व्यवस्था रहेको छ । त्यस्तै स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा महिला तथा पिछडिएका वर्गको सहभागितामा जोड, योजना छनौटमा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने कार्यक्रममा जोड दिँदै लैससास प्रवर्द्धन गर्ने जस्ता व्यवस्था पनि स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले गरेको छ । यसै ऐनको दफा ११ (२) मा ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीमा उल्लेख गरिएको छ भने दफा २४ (२) मा स्थानीय तहले योजना बनाउँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरणमैत्री, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूल, विपद व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण लगायतका अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्नेछ भन्ने व्यवस्था गरिएकोछ । त्यसैगरी सोही ऐनको दफा २४ (३) मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्ना योजना बनाउँदा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक

समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने खालका योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ भनी उल्लेख गरिएको छ ।

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणकार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन हालैमात्र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले **स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण दिग्दर्शन २०७८** जारी गरेको छ । स्थानीय तहद्वारा संचालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणमैत्री बनाउन, संवैधानिक एवम् कानूनी उत्तरदायित्व तथा जिम्मेवारी पुरा गर्न, राज्यले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा गरेका प्रतिबद्धता अनुरूप कार्य गर्न, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गदै समावेशी विकासलाई प्रवर्धन गर्न मार्गनिर्देशन गर्ने उद्देश्यका साथ यस दिग्दर्शन जारी गरिएको हो । यस दिग्दर्शनले स्थानीय तह अन्तर्गत लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सम्बन्धमा सैद्धान्तिक तथा व्यावहारिक ज्ञान दिलाई स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मैत्री योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने कार्यमा सहयोग पुर्याउने उद्देश्य लिएको छ ।

यसै परिप्रेक्ष्यमा मनहरी गांउ पालिकाले पनि आफ्ना नियमित क्रियाकलापहरूको अतिरिक्त लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको विकास र प्रवर्धनको लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गदै आईरहेको छ । यसै क्रममा यस गांउ विकास समितिले स्थानीय तहमा लैससास परीक्षण गर्ने कार्यलाई सहजिकरण गर्ने क्रममा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले जारी गरेको उक्त दिग्दर्शनलाई आधार मानेर मनहरी गांउपालिकामा मिति २०८१ आश्विन २१ गते दखी कार्तिक १४ सम्म गांउपालिकाका निर्वाचित प्रतिनिधि र कर्मचारीहरूको सहभागितामा लैससास परीक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ ।

१.२. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको महत्व

- संविधानद्वारा प्रदत्त हकहरूको कार्यान्वयन गर्न तथा समानुपातिक समावेशीताका आधारमा राज्य संरचनाका सबै अंगहरूमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाती, मधेशी, मजदुर, किसान, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई सहभागी गराउन संवैधानिक व्यवस्था गरिएको परिप्रेक्ष्यमा सामाजिक विविधताबीचको असमानता, सामाजिक बञ्चितिकरणका कारण सामाजिक समूहहरूको विकास सूचकहरूमा भएको कमजोर अवस्था र सामाजिक, आर्थिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा रहेको पहुँचको अन्तरलाई न्यून गर्न उपायहरू पहिचान गर्ने ।

- स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहमा लैससासको विद्यमान अवस्थाको जानकारीका साथै तहगत तथा मुलुकको समग्र समस्या र चुनौतिहरूको पहिचान गर्न एवं यस क्षेत्रका योजना तथा कार्यक्रमहरूको दक्षता र प्रभावकारिताको लेखाजोखा तथा मूल्यांकन गरी नीतिगत पृष्ठपोषण लिन ।

१.३. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण उद्देश्यहरू

- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण मार्फत स्थानीय सरकारको संस्थागत संरचना र कार्यक्रमहरूमा महिला र सीमान्तकृत समूहहरूलाई समावेशी गरी लैङ्गिक समानता र सबै जात, जातीको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई लैङ्गिक अन्तरहरूको प्रभावलाई सम्बोधन गर्दै लैङ्गिक मूलप्रवाहिकरण र सशक्तीकरण गर्दै लैजाने ।
- महिला र सीमान्तकृत समूहहरूलाई समावेश गरी उनीहरूको योजनाबद्ध रूपमा व्यक्तिगत र सामूहिक क्षमता अभिवृद्धि गरी स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा निर्णायक तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्ने ।
- स्थानीय सरकारका सबै कार्यक्रम, योजना र आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने र यसलाई संस्थागत गर्दै लैजाने ।
- लैससास परीक्षणको नतिजाका आधारमा समस्या तथा चुनौतिहरूको पहिचान गरी समयमै समाधान गर्ने तथा भावी योजना तथा कार्यक्रमका लागि नीतिगत पृष्ठपोषण लिने ।

भाग २

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको विधि तथा औजार

२.१. लैससास परीक्षण : सैद्धान्तिक मान्यता

लैङ्गिक तथा सामाजिक लेखाजोखा तथा परीक्षण गर्दा यी तल उल्लेखित विभिन्न सैद्धान्तिक मान्यताको आधारमा गरिएको थियो।

क) लैङ्गिक तथा समावेशीताका जवाफदेहिताको सिद्धान्त (Accountability)

लैङ्गिक तथा सामाजिक लेखाजोखा तथा परीक्षणले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीताका लागि जवाफदेहिताको परीक्षण गर्दछ र सो का लागि सुधारोन्मुख मार्गदर्शन गर्दछ।

ख) लैङ्गिक उत्तरदायित्वको सिद्धान्त (Responsibility) :

लैङ्गिक लेखाजोखा तथा परीक्षणले लैङ्गिक समानताका लागि उत्तरदायित्वको परीक्षण गर्दछ र सो का लागि सुधारोन्मुख मार्गदर्शन गर्दछ।

ग) लैङ्गिक समताको सिद्धान्त (Gender Equity)

लैङ्गिक दृष्टिले समतायुक्त र सामाजिक न्यायमा आधारित समाजको निर्माणका लागि विधिवत रूपमा योगदान गर्नु नै यस सिद्धान्तको मूलभूत उद्देश्य हो। विकासका नीति, योजना तथा संस्थागत व्यवस्थाको प्रयासले महिला र पुरुषमा फरक फरक प्रभाव पर्दछ, ग्रहणशीलता फरक फरक हुन्छ, व्यवहारिक तथा रणनीतिक आवश्यकता फरक फरक हुन्छ, भन्ने मान्यताका आधारमा समताको परीक्षण र मार्गदर्शन गर्दछ।

घ) समावेशीकरणको सिद्धान्त (Inclusion)

राज्यका विकास प्रणाली तथा व्यवस्थापकीय संरचनामा महिला र पुरुषको न्यायोचित स्थान, समाजका जातजाति, वर्ग, उमेर समूह र भिन्न क्षमता भएका व्यक्तिको (Gender, Geography, Caste, Ethnicity, Age, Ability), योगदान, सहभागिता, उपलब्धी तथा विकासका अवसरको लेखाजोखा तथा सुनिश्चितताका लागि मार्गदर्शन गर्दछ।

ड) समविकासको सिद्धान्त (Equal Development)

महिला र पुरुषबीच तथा समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति, समुदाय, वर्ग, उमेर समूह र शारीरिक क्षमता भएका व्यक्तिलाई आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक तथा मनोबैज्ञानिक विकासका लागि समान अवसर र सामाजिक संरचनामा आधारित सबै प्रकारका विभेद, शोषण, हिंसा तथा असमानताबाट मुक्ति र समानताको प्रत्याभूति गराउन मार्गदर्शन गर्दछ।

२.२. लैससास परीक्षणमा समावेश गरिएका क्षेत्रहरू तथा तहहरू

संघिय व्यवस्था पश्चात लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरणलाई संस्थागत गर्नको लागि संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले जारी गरेको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण परीक्षण दिग्दर्शन अनुरूप कार्यविधिको थालनि भएको छ जसलाई सबै गाउँपालिका र नगरपालिकाहरूले लागु गर्दै आउनु भएको छ। यसै दिग्दर्शनले समेटेका निम्नानुसारका पाँचवटा क्षेत्र तथा २२ वटा उपक्षेत्रहरूमा केन्द्रित रही मनहरी गाउँपालिकाको लैससास परीक्षण गरिएको थियो।

क्षेत्र	उपक्षेत्रहरू
नीति, कानून र योजना	<ul style="list-style-type: none">नीति र कानूनमा समावेशीता/सहभागिता(योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनबजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
संस्थागत व्यवस्था	<ul style="list-style-type: none">कर्मचारी पदाधिकारी प्रतिनिधित्वकार्यप्रणाली समावेशीसमिति उपसमिति र कार्यदलमा प्रतिनिधित्ववित्तव्यवस्थापन प्रणालीमा समावेशीतातथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन
मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	<ul style="list-style-type: none">मानव संसाधन तथा क्षमता विकासअनौपचारिक मूल्य, मान्यता र कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतनाकानूनी साक्षरताविपद् व्यवस्थापनमा समावेशीता
सेवा प्रवाह	<ul style="list-style-type: none">पूर्वाधार विकासप्रजनन् स्वास्थ्यशिक्षा कार्यक्रमखानेपानी तथा सरसफाइ (४)स्वारोजगार तथा आर्जन र बजार व्यवस्थापन
सुशासन र उत्तरदायित्व	<ul style="list-style-type: none">सुशासनउत्तरदायित्व र जवाफदेहितासूचना तथा संचार

	<ul style="list-style-type: none"> ● अनुगमन तथा मूल्यांकन ● समवन्वय र सम्बन्ध विस्तार
--	---

२.३ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको औजारहरु

उक्त परीक्षणमा स्थानीय तहका लागि लैससास परीक्षण दिग्दर्शन, २०७८ ले निर्दिष्ट गरेका विधिहरुलाई प्रमुख विधिको रूपमा मानेर निम्न औजार प्रयोग गरिएको थियो जसको व्याख्यान निम्न बमोजिम उल्लेख गरिएको छ ।

२.३.१ दस्तावेजहरुको संकलन र पुनरावलोकन(Documents review):

- गाउँपालिकाले तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका नीति, ऐन, निर्देशिकाहरु (राजपत्रबाट)
- वार्षिक प्रगति समीक्षा प्रतिवेदन
- वार्षिक विकास योजना तथा बजेट
- आवधिक तथा रणनीतिक योजना
- उपलब्ध अध्ययनका प्रतिवेदनहरु, तथा अन्य सन्दर्भ सामग्रीहरु
- अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यदलको प्रतिवेदन, आदि ।

२.३.२ लक्षित समूह छलफल (Focus Group Discussion) :

- वडाका महिला सदस्य, दलित महिला सदस्य, आदीवासी, जनजाती आदि ।
- वडा अध्यक्ष मध्येका केही वडा अध्यक्षहरु सँग छलफल ।
- आमा समूह तथा बाल क्लव सँग छलफल तथा अन्तर्क्रिया

२.३.३ मुख्य मुख्यव्यक्तिहरुसँगको अन्तर्वार्ता (Key Informants Interview) :

लैससास परीक्षणका क्रममा गाउँपालिकामा प्रत्यक्ष सेवा प्रवाह गरिरहेका विभिन्न विषयगत शाखाहरुका प्रमुखहरुसँग पनि यस परीक्षणका सन्दर्भमा सुचना संकलन गर्ने ध्येयले छलफल गरियो र प्राप्त भएका सुचनाहरुलाई यस प्रतिवेदनमा सन्दर्भ अनुसार प्रस्तुती पनि गरिएको छ ।

२.३.४. लैससास परीक्षण कार्यशाला (Audit Workshop) :

वाग्मति प्रदेश मकवानपुर जिल्ला स्थित मनहरी गाउँपालिकाका स्थानीय निर्वाचनबाट निर्वाचित पदाधिकारीहरू अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष लगायत कार्यपालिका सदस्यहरू, महिला सदस्यहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, विषयगत शाखाका प्रमुख सहितका गाउँपालिकामा कार्यरत अन्य कर्मचारीहरू समेतको व्यापक सहभागितामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण कार्यशालाको आयोजना गरी सफलतापूर्वक सम्पन्न गरिएको थियो ।

कार्यशालामा लैससासका सैद्धान्तिक विषयवस्तुहरू (लैससास तथा लैससास परीक्षणको अवधारणा, औचित्य, परीक्षण विधि) को बारेमा जानकारी र छलफल गर्दै उपस्थित सहभागीहरूलाई विभिन्न पाँच समूहमा विभाजन गरिएको थियो । साथै लैससास परीक्षणले समेटेको ५ वटा मुख्य विषय, २२ वटा सहायक विषयहरू तथा १०० वटा सूचकहरू सहित यिनीहरूले प्राप्त गर्ने ०, ०.५ वा १ अंक र अवस्थाहरूका बारेमा छलफल गरिएको थियो र समूह कार्य गर्न लगाइएको थियो । सहभागीहरूलाई लैससासको ५ प्रमुख क्षेत्रको आधारमा ५ समूहमा विभाजित गरी ती समूहहरूलाई छुट्टा छुट्टै रूपमा आफ्नो समूह भित्र व्यापक छलफल र सहमति गरि कति अंक प्रदान गर्ने भन्ने यकिन गरि अंक प्रदान गर्न अनुरोध गरियो । यसरी प्राप्त अंकहरूको योगवाट मुख्य समूह तथा सहायक समूहहरूको नतिजालाई माकुरे जालो, तथा स्तम्भ चित्र प्रस्तुत गरि छलफल गरियो । यसरी प्राप्त अवस्था विश्लेषणका आधारमा गाउँपालिकाको समग्र लैससासको अवस्थाको बारेमा छलफल गरी गाउँपालिकाको सबल पक्षहरू, आगामि दिनमा सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्रहरू, अवसर तथा चुनौतीहरू पनि पहिचान गरि अभिलेख गरियो । साथै लैससासको सुदृढीकरण गरि गाउँपालिकाले आगामी दिनहरूमा लैससासको अवस्था सुधार र भावि नीति तथा कार्यक्रमहरू अबलम्बन गर्नको लागि लैससास कार्ययोजना तयार गरिएको थियो ।

२.४. लैससास परीक्षणमा उपस्थित सहभागीहरू:

मनहरी गाउँपालिकाको लैससास परीक्षण प्रक्रिया, कार्यशाला, लक्षित समूह छलफल र मुख्य सूचकहरूसँगको अन्तर्वार्तामा निम्नानुसार जम्मा ४६ (महिला १६ जना पुरुष ३० जना) जना सहभागीहरूको उपस्थिति रहेको थियो ।

सहभागीहरू

गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विभिन्न वडाका वडा अध्यक्षहरू

कार्यपालिकाका महिला सहितका सदस्यहरू

विषयगत शाखाका प्रमुखहरू,

गाउँपालिकाका महिला सहितका अन्य कर्मचारीहरू

लैससास परीक्षणको सहभागीहरु विवरण

सहभागीहरु	बाहुन/क्षेत्री	जनजाति	मधेशी	दलित	मुस्लिम	अन्य	जम्मा
महिला	८	६	०	२	०	०	१६
पुरुष	१८	९	१	२	०	०	३०
जम्मा	२६	१५	१	४	०	०	४६

२.५. लैससास परीक्षणका सूचकहरु उपसूचकहरु र अंकभारको व्यवस्था

लैससास परीक्षणका प्रमुख ५ वटा क्षेत्रहरु भित्र विभिन्न २२ वटा सहायक क्षेत्रहरु राखिएका छन् । ती सहायक क्षेत्रहरुलाई प्रष्ट बनाउनका लागि प्रत्येक सहायक क्षेत्रहरुमा सूचकहरु राखिएका छन् । समग्रमा यस परीक्षणमा १०० वटा सूचकहरुको उपयोग गरिएको छ । प्रत्येक सूचकको पूर्णाङ्क १ रहेको छ र जसमा ० – १ सम्मको अंकभार दिन सकिने व्यवस्था गरेको छ । ती उपशीर्षकहरुको प्रष्टयाईको लागि प्रत्येकमा व्याख्यान गरीएका छन् । ती व्याख्यानको आधारमा अंक दिएर लैससास परीक्षण गरिएको छ । अंक भार दिने तरिका यस प्रकार अपनाइएको थियो ।

- यदि अवस्थाको विवरणमा राम्रो भएमा अंक १
- यदि अवस्थाको विवरणमा मध्यम भएमा अंक ०.५
- यदि अवस्थाको विवरणमा सुधार गर्नु पर्ने देखिएमा वा सो व्याख्यान अनुसार हुँदै नभएमा अंक ०

लैससास परीक्षणका मुख्य तथा सहायक उपक्षेत्रहरुको अंकभार निम्न वमोजिम छः

क्र. स.	मुख्य तथा सहायक विषय क्षेत्रहरु	सूचकका अंकभार	उपसूचकका अंकभार
१.	नीति, कानून, योजना	२०	
१.१.	नीति, कानून, योजनामा समावेशी सहभागिता		८
१.२.	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन		८
१.३.	बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन		४
२	संस्थागत व्यवस्था	२०	
२.१	कर्मचारी पदाधिकारी प्रतिनिधित्व		४

२.२	कार्यप्रणाली समावेशी		४
२.३	समिति, उपसमिति र कार्यदलमा प्रतिनिधित्व		४
२.४	वित्त व्यवस्थापन प्रणालिमा समावेशिता		४
२.५	तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन		४
३	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	२०	
३.१.	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास		८
३.२.	अनौपचारिक मुल्य, मान्यता र कुसस्कार विरुद्ध जनचेतना		४
३.३.	कानुनी साक्षरता		४
३.४.	विपद व्यवस्थापनमा समावेशिता		४
४	सेवा प्रवाह	२०	
४.१.	पूर्वाधार विकास		४
४.२.	प्रजनन स्वास्थ्य		४
४.३	शिक्षा कार्यक्रम		४
४.४	खानेपानी तथा सरसफाइ		४
४.५	स्वरोजगार तथा आय आर्जन र बजार व्यवस्थापन		४
५	सुशासन तथा उत्तरदायीत्व	२०	
५.१.	सुशासन		४
५.२.	उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता		४
५.३	सुचना तथा संचार		४
५.४	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन		४
५.५	समन्वय र सम्बन्ध विस्तार		४
	जम्मा	१००	१००

भाग ३

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणवाट प्राप्त नतिजा तथा विश्लेषण

३.१. मनहरी गाउँपालिकाको लैससास परिक्षणवाट प्राप्त अंकभार

मनहरी गाउँपालिकाको लैससास परिक्षण गर्दा दिग्दर्शनमा उल्लेख गरिए अनुसार प्रमुख क्षेत्रहरु र सहायक क्षेत्रहरु तथा सुचकहरुको व्याख्यानको आधारमा अंक दिइ लैससास परिक्षण गरिएको थियो जसको प्राप्त अंक निम्न बमोजिम छ ।

क्र.स.	क्षेत्रहरु/सहायक क्षेत्रहरु	पूर्णाङ्क	प्राप्ताङ्क
१.	नीति, कानून योजना	२०	१६.५
२.	संस्थागत व्यवस्था	२०	१७.५
३.	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	२०	१६
४.	सेवा प्रवाह	२०	१५.५
५.	सुशासन र उत्तरदायित्व	२०	१८.५
कुल जम्मा		१००	८४

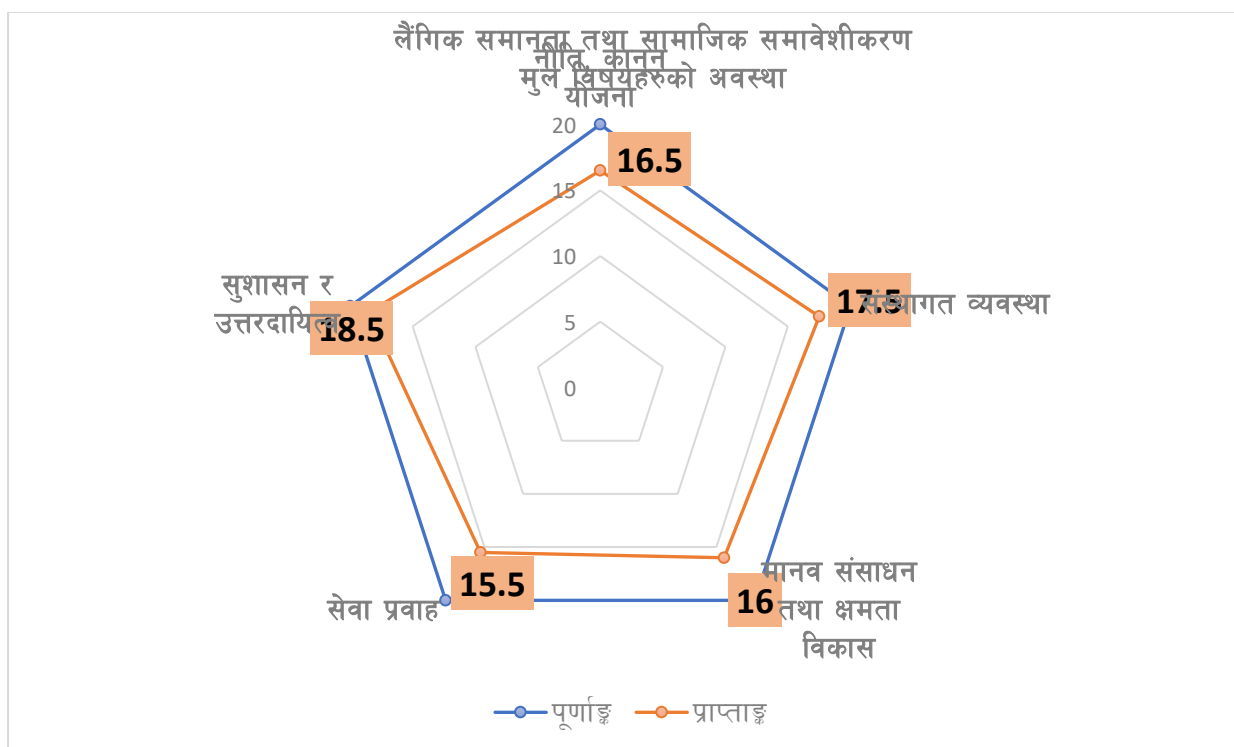
यस मनहरी गाउँपालिकाको लैससास परिक्षणका मुख्य विषयहरुको आधारमा प्राप्त भएको अंकहरुको अनुसार विश्लेषण गर्दा सबै मुख्य क्षेत्रहरुमा सामान्यतया १५ देखि १९ अंक भित्र (७७.५ देखि ९५ प्रतिशतको आसपास) को अवस्था रहेको पाईयो । स्थानीय तहका लागि लैससास परीक्षण दिग्दर्शन २०७८ मा उल्लेख भए अनुसार यस गाउँपालिकाको लैससास को अवस्था कुल १०० पूर्णांकमा ८४ प्राप्तांक प्राप्त गरि 'सर्वोत्तम' श्रेणीमा परेको देखिन्छ । यस अर्थमा गाउँपालिकाले अवलम्बन गरेका नीति, योजना, लगायत, संस्थागत व्यवस्थाहरु मानव संसाधन तथा क्षमता विकासका अवस्थाहरु लगायत सेवा प्रवाह र सुशासनहरुको यावत व्यवस्थाहरुको कार्यान्वयन तथा व्यवहारीक पक्षहरुको अध्ययन र अवस्था विश्लेषण हेर्दा केही सहायक क्षेत्रहरुका नीतिगत, व्यवस्थापकीय तथा कार्यान्वयन स्तरमा पनि सुधार गर्नु पर्ने अवस्था देखिन्छ । त्यस कारण यस पालिकाको स्तर हेर्दा 'सर्वोत्तम' श्रेणीको उच्चतम अंकमा पुग्नको लागि गाउँपालिकाले थप प्रयास गर्नु पर्ने देखिन्छ भने 'सर्वोत्तम' श्रेणीमा पुग्नको लागि अबकै महत्वपूर्ण प्रयासहरु गर्नु पर्दछ र आगामी कार्यक्रम तथा योजनाहरु लाई प्राथमिकतामा राखेर योजना बनाउनु पर्ने हुन्छ ।

लैससास परिक्षणवाट आएको अंकको विवरण यस प्रकारका छन्:

क .स.	क्षेत्रहरु/सहायक क्षेत्रहरु	पूर्णाङ्क	प्राप्ताङ्क
क	नीति, कानून योजना	२०	१६.५
१	नीति, कानूनमा समावेशीकरण योजना	८	६
२	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	८	७
३	बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	४	३.५
ख	संस्थागत व्यवस्था	२०	१७.५
१	कर्मचारी पदाधिकारी प्रतिनिधित्व	४	४
२	कार्यप्रणाली समावेशी	४	२.५
३	समिति, उपसमिति र कार्यदलमा प्रतिनिधित्व	४	४
४	वित्त व्यवस्थापन प्रणालीमा समावेशीता	४	३.५
५	तथ्यांक संकलन तथा व्यवस्थापन	४	३.५
ग	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	२०	१६
१	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	८	५.५
२	अनौपचारिक मूल्य, मान्यता र कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना	४	३.५
३	कानूनी साक्षरता	४	३.५
४	विपद् व्यवस्थापनमा समावेशीता	४	३.५
घ	सेवा प्रवाह	२०	१५.५
१	पूर्वाधार विकास	४	३
२	प्रजनन् स्वास्थ्य	४	३
३	शिक्षा कार्यक्रम	४	४
४	खानेपानी तथा सरसफाइ	४	३
५	स्वारोजगार तथा आर्जन र बजार व्यवस्थापन	४	२.५
ङ	सुशासन र उत्तरदायित्व	२०	१८.५
१	सुशासन	४	४
२	उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता	४	४
३	सूचना तथा संचार	४	४
४	अनुगमन तथा मूल्यांकन	४	३
५	समवन्वय र सम्बन्ध विस्तार	४	३.५
कुल जम्मा		१००	८४

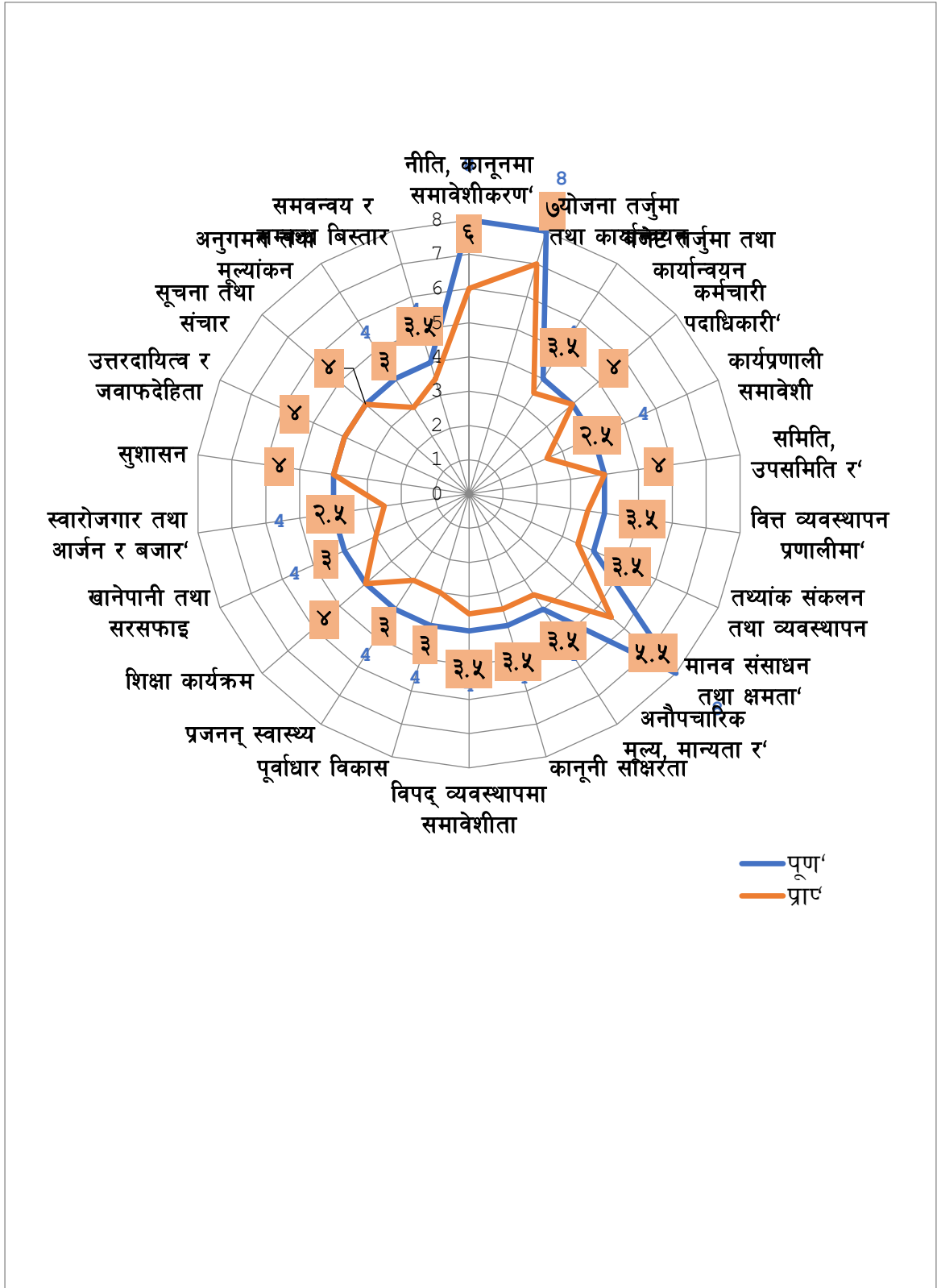
३.२.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण नतिजाको माक्रोको जालो

तालिका १: मुख्य क्षेत्रहरु अनुसारको माकुरेजालो

उल्लेखित माकुरेजालोको माध्यमवाट मनहरी गाउँपालिकाको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था विश्लेषण गर्दासमग्र अवस्था ८४ प्रतिशत रहेको छ र यसलाई 'स्थानीय तहका लागि लैससास परीक्षण दिग्दर्शन, २०७८' को परिभाषा अनुसार स्तरीकृत गर्दा 'सर्वोत्तम' श्रेणीमा स्तरीकरण गर्न सकिन्छ। यस अर्थमा यस गाउँपालिकाको मुख्य विषयगत क्षेत्रहरु तथा सहायक विषयगत क्षेत्रहरु र सुचकहरु तुलनात्मक रुपमा सर्वोत्तम रहेको छ। यस परीक्षणको समूहकार्यबाट प्राप्त भएका सुचकहरुको प्राप्तांक अनुसार मुख्य क्षेत्रहरुको अंक अधिकतम १८.५ र न्युनतम १५.५ रहेकोले औषतमा कुल अंकको तिन तिहाईको नजिक भएको पाईन्छ। यस माकुरेजालो अनुसार विश्लेषण गर्दा निति, कानून, योजना तथा संस्थागत व्यवस्था अनि मानव संसाधन तथा क्षमता विकास विषयमा सर्वोत्तम र सेवा प्रवाह विषयमा उत्तम रहेको पाइयो।

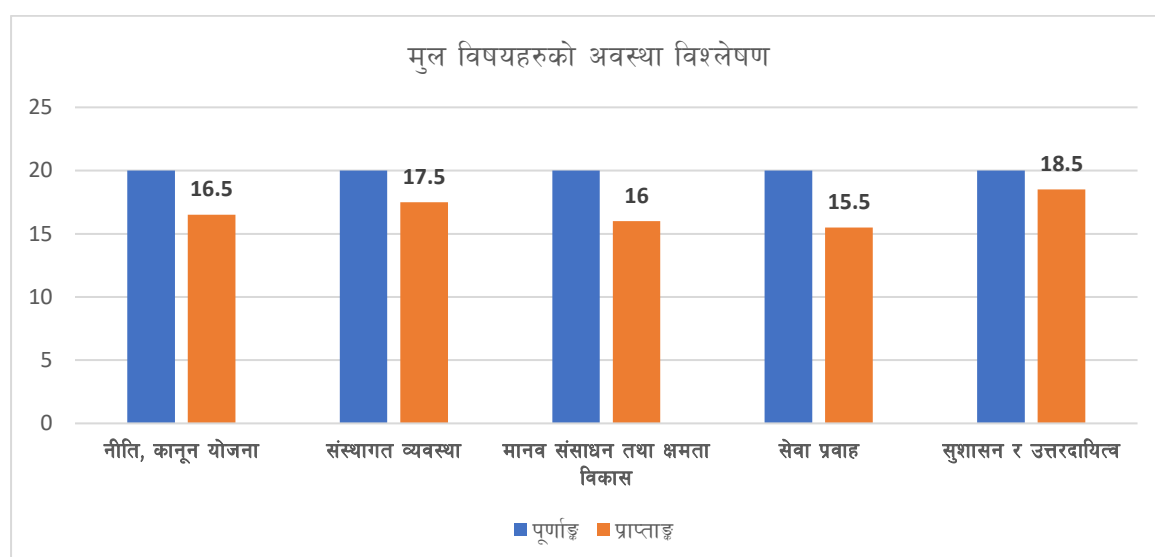
तालिका २ : सहायक विषय (क्षेत्र) हरु अनुसार को माकुरेजालो

सहायक क्षेत्रहको अवस्था लाई विश्लेषण गर्दा नीति तथा कानूनमा समावेशीकरण योजना, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, कार्य प्रणाली समावेशी, कानूनी साक्षरता, पूर्वाधार विकास, प्रजनन

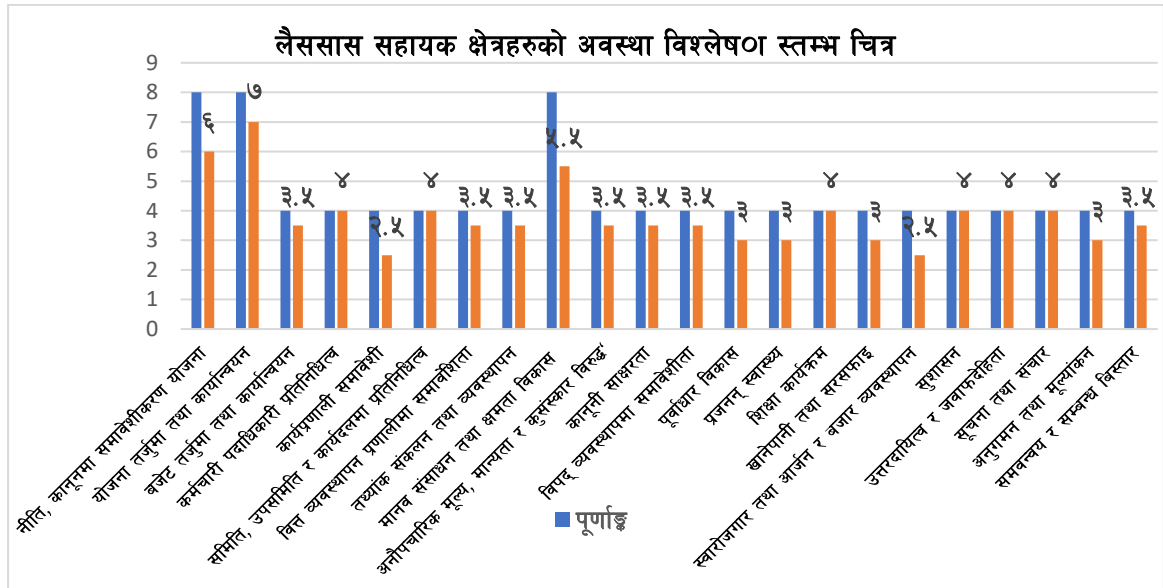
स्वास्थ्य, शिक्षा कार्यक्रम, खानेपानी तथा सरसफाई, सुशासन, उत्तरदायित्व र जवाफदेहीता र समन्वय र सम्बन्ध विस्तार जस्ता सहायक क्षेत्र अन्य भन्दा राम्रो रहेको पाइयो । अन्य सहायक क्षेत्रहरूमा कार्य प्रणाली समावेशी, स्वरोजगार तथा आय आर्जन र बजार व्यवस्थापन शिर्षकमा कमजोर रहेको पाइयो । त्यस्तै अन्य धेरैजसो सहायक क्षेत्रहरू भने औषत अंक सहित उत्तम र सर्वोत्तम नै रहेका छन् यद्यपि आगामी दिनहरूमा यीनीहरूको अवस्था यथावत वा सुधारको लागि भने योजना सहित ध्यानाकर्षण गर्नु पर्ने हुन्छ । यसकारण यस्ता कमजोर सुचकहरूलाई तुरुन्तै सम्बोधन गरि कार्ययोजना सहित अधि बढ्नु पर्ने देखियो । कार्यक्रमले कार्ययोजना निर्माण गर्दा यस्ता सुचकहरूलाई पनि सम्बोधन गरि कार्ययोजना निर्माण गरेको छ ।

तालिका नं. ३ लैससास परीक्षण प्रमुख क्षेत्रको नतिजा स्तम्भचित्र

स्तम्भ चित्रमा उल्लेख गरेअनुसार यस मनहरी गाउँपालिकाको मुल विषयहरूको समग्र तथा एकल प्राप्तांक विश्लेषण गर्दा ५ वटा मुख्य विषयहरूको अवस्था सर्वोत्तम तथा उत्तम रहेको छ । ५ मुल विषयहरू सरदरमा औषत अवस्था भन्दा राम्रो अवस्थाका रहेकोले भविष्यमा अझ राम्रो बनाउने वा कायम राख्ने रणनीति लिनु पर्दछ ।

तालिका नं. ४ लैससास परीक्षण सहायक क्षेत्रको अवस्था नतिजा स्तम्भचित्र

प्रस्तुत प्राप्तांकहरुको तथ्याङ्कलाई दृष्टिगत गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका हिसाबले यस गाउँपालिकाको राम्रा पक्ष हरुलाई यथावत राख्दै समग्र पक्षहरुलाई सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ। यस गाउँपालिकाको समग्र प्राप्तांक ८४ प्रतिशत रहेको अवस्था भएता पनि केहि सहायक क्षेत्रहरुमा सुधार तथा सुचकहरुमा अबै प्राथमिकताका साथ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सहभागिता बढाउनु पर्दछ। यस गाउँपालिकामा नीति तथा योजना, कानून र कार्यविधिहरु निर्माण भई सकेको, केहि बन्दै गरेको र कार्यान्वयनमा रहेता पनि सबै दस्तावेजहरु तयार गरि यथाशिघ्र कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ। सम्बन्धित नीति नियम कानून निर्माण गरि कार्यान्वयन गरेमा गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवाहरु तथा त्यसको लागि आवश्यक संस्थागत व्यवस्था, मानव संसाधन र उनीहरुको लागि आवश्यक क्षमता विकास गरि उच्च स्तरको सेवाप्रवाह प्रदान गरि आम जनमानसमा सुशासन तथा उत्तरदायित्व प्रदान गर्न सकिन्छ।

३.४. लैससास परीक्षण पश्चात गाउँपालिकाका लैससासका मुख्य उपलब्धीहरु (Findings)

संक्षेपमा मनहरी गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणका उपलब्धीहरुलाई मुख्य विषयगत क्षेत्र अनुसारका सुचकहरुको आधारमा प्रस्तुत गर्न खोजिएको छ।

१. नीति, कानून र योजना

यस गाउँपालिकामा लैससास को क्षेत्रमा नीतिगत, कानूनी तथा योजनागत रुपमा विभिन्न स्थानीय कानून, आवधिक योजना तथा वार्षिक योजनाहरु निर्माण भएका छन्। दस्तावेजहरु निर्माण गर्ने

क्रममा लैंगिक, समावेशी, प्रतिनिधिमुलक तथा सबै वर्ग क्षेत्र, लिंग तथा जनसमुदायको सहभागिता र सबै प्रकारका विभेदहरूको अन्त्य गर्ने प्रयासहरू गरिएका छन् ।

- नीति, कानून, योजना जारी गर्नु भन्दा अगाडि लैससासका दृष्टिले उपयुक्त भए नभएको बारेमा लेखाजोखा गर्ने गरेको ।
- नीति र योजनामा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास सम्बन्धी विषयहरू (स्थानीय कानून, नीति, आवधिक र वार्षिक योजनामा भएका नीतिहरू) समावेश गरिएको ।
- महिला र पुरुषको समविकास तथा सामाजिक समावेशीकरण र सामाजिक विभेद अन्त्य गर्ने सम्बन्धी बनाउने क्रममा रहेको ।
- महिला र पुरुषमा श्रमको ज्यालामा विभेद रोक्ने प्रावधान रहेको । औपचारीक काममा भने विभेद नभएको ।
- योजना तर्जुमा गर्दा महिला तथा बच्चिकरणमा परेका समूहहरूको व्यवहारिक र रणनीतिक आवश्यकता पहिचान र परिपुर्ति गर्ने विषयमा छलफल हुने गरेको पाइयो ।
- गाउँपालिकाको योजनाहरू महिला, बालबालिका बच्चिकरणमा परेको समूहलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरि बनाईको छ ।
- बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुभन्दा अघि समुदायका महिला, बालबालिका, अपांग, जनजाती, पिछडावर्ग, दलित लगायत सबै समूहहरूसंग बसेर समस्याहरू केलाउने विश्लेषण गर्ने गरेको

२. संस्थागत व्यवस्था

यस गाउँपालिकामा गठन गरिने विभिन्न समिति, उपसमिति, कार्यदलहरू, वित्त व्यवस्थापन, तथ्यांक संकलन लगाएतमा समावेशीकरण गर्ने हेतुले संस्थागत प्रयास गरि केहि उपलब्धि गरेको पाईयो ।

- स्थानीय सरकारले महिला तथा विशेष समुदायलाई विशेष सेवा प्रदान गर्दा सम्बन्धित समुदायको भाष, संस्कृति र रहनसहन बुझेको कर्मचारी वा जनप्रतिनिधि समेत समावेश गरेको कार्यटोली वा शाखा मार्फत दिने गरेको ।
- स्थानीय कर्मचारीहरूको छनौट गर्दा क्षमता अनुसार समानुपातिक र समावेशी प्रतिनिधित्व हुन सक्ने गरि व्यवस्था गरिएको ।

- योजना तर्जुमा समितिलाई सुभाब दिने दस्तावेज तयार गर्दा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिमा महिला, बालबालिका तथा अन्य वञ्चितकरणमा परेको समुदायको सहभागिता भएको ।
- गाउँपालिकाले गठन गर्ने समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूमा महिला तथा वञ्चितकरणमा परेको समुदायबाट महिला र पुरुषको सामान र समावेशी प्रतिनिधित्व हुने गरेको र साथै नीतिगत र कार्यगत सुभाब दिने गरेको ।
- गाउँपालिकाले पार्श्वचित्रमा आधारित खण्डकृत तथ्यांक र सुचनालाई आधार मानी स्थानीय विकास योजना तर्जुमा पनि गर्ने गरेको छ ।
- साथै गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सामाजिक सुरक्षा पाउनेहरू र पञ्जिकरणको अभिलेख व्यवस्थापन तथ्यांक अद्यावधिक गर्ने गरेको ।

३. मानव संसाधन तथा क्षमता विकास

मनहरी गाउँपालिकाले मानव संसाधन तथा क्षमता विकासको सन्दर्भमा पनि केहि मुख्य उपलब्धीहरू प्राप्त गरेको छ । यस मुख्य विषयलाई हेर्दा कार्यपालिकामा जनप्रतिनिधि वा गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूको क्षमता विकासलाई लैससासको दृष्टिकोणले खास महत्व दिएको छ ।

- जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूले लैंगिक समानता तथा समावेशी विकास, लैंगिक हिंसा सम्बन्धी सचेत भएका छन् । साथै यस्ता कार्यक्रममा वञ्चितकरणमा परेका समूह तथा अन्य महिला र पुरुषको सामान सहभागिता तथा उपस्थिति सुनिश्चित गरिएको थियो ।
- महिलाविरुद्ध हुने सबै खाले हिंसा निर्मूल गर्ने कार्यक्रमहरू र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरि कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गरेको छ ।
- समाजमा रहको विभिन्न कु-संस्कार तथा कुरिति हटाउन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेको छ ।
- विपद व्यवस्थापन कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र स्रोत परिचालन गर्दा महिला तथा वञ्चितकरणमा परेको समुदाय समेतको सहभागितामा निर्णय गर्ने गरेको ।

४. सेवा प्रवाह

यस गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह अन्तरगतका विषयवस्तुहरू लाई राज्यले व्यवस्था गरेका लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीताका आम प्रावधानहरूलाई लागु गर्ने प्रयास गरेको छ ।

- परिवार नियोजन, मातृ शिशु कल्याण, विस्तारित खोप, पोषण, जनसंख्या शिक्षा र जनस्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम लगायत महिलाहरूको स्वास्थ्य सुधार सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन् ।
- विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गराउने प्रवन्ध मिलाएको ।
- विद्यालयमा छात्र र छात्राको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालय, किशोरी छात्राको लागि प्याड र यौन शिक्षा तथा सहजीकरण कार्यक्रम संचालन हुने गरेको ।
- आर्थिक अवस्था कमजोर भएका परिवारका बालिका तथा वञ्चितकरणमा परेका समुदायका सबै बालबालिकालाई दिवा खाजा, निशुल्क पाठ्यपुस्तक र शैक्षिक सामग्री उपलब्ध गराउन निशपक्ष वितरण हुने प्रवन्ध मिलाएको ।
- यस गाउँपालिकाले यहाँको भूगोल तथा प्राकृतिक श्रोतको उपलब्धता अनुसारको सफा पिउने पानीको व्यवस्था गरेको छ, जसले गर्दा महिलाहरू समेतलाई पिउने पानीको उपलब्धताको लागि सहज वातावरण बनेको छ ।
- विद्यालयमा छात्र र छात्राको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था गरेको।

५. सुशासन तथा उत्तरदायित्व

यस गाउँपालिकाले पनि शासन व्यवस्थालाई बढिभन्दा बढि जनमुखी, जनमैत्री तथा जनता केन्द्रित बनाउन यहाँबाट प्रवाह गरिने सेवाहरू तथा र स्वयं पालिकालाई सुशासन तथा उत्तरदायी बनाउने प्रयासहरू गरिरहेको देखिन्छ ।

- स्थानीय शासनका विषयमा कार्यपालिका तथा सभाबाट नीति, कानून जारी गरी सोही कानून बमोजिम सम्बन्धित अधिकारीबाट निर्णय गरी कामकाज गरिन्छ ।
- स्थानीय तहले विधिको शासन, व्यापक जनसहभागिता, भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलता, सेवा प्रवाहमा निशपक्षता र महिला तथा वञ्चितकरणमा परेको समुदायलाई अग्रधिकार जस्ता नीति कार्यान्वयनमा ल्याएको ।
- सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट र सूचनाको सार्वजनिकीकरण कार्यक्रममा वञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति तथा समुदायका सदस्यको उपस्थिति हुने गरेको ।

- यस पालिकाले सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट र सुचना सार्वजनिक कार्यक्रममा बञ्चितकरणमा परेका समुदायको तर्फबाट कार्यक्रम र सरकारले लिएको नीति तथा कार्यान्वयनको बारेमा आवाज उठ्ने गरेको ।
- नियमितरूपमा समग्र वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमको सार्वजनिक गर्ने र सबै सरोकारवालाहरूले जानकारी पाउने गरी सुसुचित गर्ने गरेको पाइयो ।
- स्थानीय भाषामा सुचनाहरू प्रवाह गर्ने गरेको ।
- गाउँ पालिकाको समिक्षा बैठकमा महिला, बालबालिका सबै समुदायका व्यक्तिहरूसंग छलफल गर्ने गरेको छ ।
- अनुगमन तथा मुल्यांकनबाट सिकेका पाठहरू कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमाको बेला समावेश गरिन्छ ।
- संघ र प्रदेश सरकारहरूले तय गरेका नीति, कानून तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा सहकार्य, समन्वय र सहजीकरण गर्ने गरेको पाइयो ।

भाग ४

सबल पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू तथा अवसर र चुनौति

यस गाउँपालिकाको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गर्दा सहभागिहरूको तर्फबाट समूहकार्यमा छलफल मार्फत आएका विचारहरू, अन्तरक्रिया बाट प्राप्त निष्कर्ष तथा पालिकाको उपलब्ध योजना, रणनीति तथा दस्तावेजहरूको आधारमा हेर्दा निम्नासारको सबल पक्षहरू, सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू, अवसरहरू र चुनौतिहरू रहेको पाईयो ।

क्र.सं.	सबल पक्षहरू (Strengths)	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू (Weakness)	अवसरहरू (Opportunities)	चुनौतिहरू (Threats)
१.	नीति, कानून, योजना			
	<ul style="list-style-type: none"> नीति, आवधिक तथा वार्षिक योजनामा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी सम्बन्धी विषयहरू समावेश भएको । कार्यान्वयनमा ल्यायका ऐन, नियम, तथा कार्यविधिमा महिला तथा वञ्चितमा परेको समुदाय अर्थात लक्षित वर्गमा हुने सबै प्रकारका विभेदजन्य कार्यहरू रोक्न प्रयाप्त व्यवस्था गरिएको छ । संघीय कानूनले व्यवस्था गरे बमोजिम स्थानीय स्तरमा हिंसा र 	<ul style="list-style-type: none"> नीति तथा कानूनको मस्यौदा तयार गर्ने कार्यदिशामा लैससासको दृष्टिले सम्पादन गर्नु पर्ने दस्तावेजहरूको समिक्षा गर्दा लैससास को दृष्टिकोणले सहभागितामुलक हुनुपर्ने । महिला र पुरुषको श्रमको ज्याला बीचको असमानता हटाउने प्रष्ट कार्यनीति तयार गरि कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने प्रत्येक आ.व.मा लैससास परीक्षण हुनु पर्ने । सो परीक्षणको लागि बजेटको 	<ul style="list-style-type: none"> लैससाससम्बन्धी सम्बोधन गर्ने प्रयास लागु हुने । गाउँपालिकाको कानून नीति, तथा योजनाहरू लैससास मुखी बन्ने र समानता र समावेशी सुनिश्चित हुने । लैससास नीति, कार्ययोजनाहरू समेत निर्माण हुने र लागु हुने । यस गाउँपालिका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणप्रति प्रतिबद्ध रहेकोले दिर्घकालिन नीति, 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नै आयश्रोत तथा राजश्वका क्षेत्रहरू कम रहेको र गाउँपालिकामा बजेट विनियोजन लैससासको लागि अपुग हुने । समुदाय, वस्ती र खासगरि परम्परागत सामाजिक रितिरिवाज परम्परा, मुल्यमान्यता मा चल्ने सामाजिक संरचनाको सोच हावी भएको पाइन्छ । नविन तथा आधुनिक चेतनामा कमि रहेको पाइन्छ ।

<p>विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रबन्ध मिलाएको र कार्यान्वयन पनि भएको छ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • योजना पहिचान छनौट कार्यक्रममा लक्षित समूहको सहभागिता हुने गरेको र उक्त योजनाहरु प्राथमिकतामा पर्ने गरेको छ । • योजना पहिचान र छनौट कार्यक्रममा लक्षित समूहको प्राथमिकतामा पर्ने गरेको छ । • योजना तर्जुमाका चरणमा महिला तथा लक्षित समूहको व्यवहारीक र रणनीतिक आवश्यकता पहिचान गर्ने गरेको • महिला र पुरुषमा श्रमको ज्यालामा विभेद रोक्ने प्रावधान रहेको । • योजनाहरुमहिला, बालबालिका बञ्चितकरणमापरेको समूहलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरि बनाईको छ । • बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुभन्दाअघि महिला, बालबालिका, अपांग, जनजाती, दलित लगायत सबै समूहहरुसंग बसेर समस्याहरु विश्लेषण गर्ने गरेको • लैससास रणनितिकार्यान्वयनमा छ । 	<p>विनियोजन गरि कार्य सम्पन्न पश्चात प्रष्ट कार्ययोजना तयार गरि कार्यान्वयन गर्नु पर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • हरेक नीति, कानून तथा योजना तर्जुमा गर्दा लैससास विश्लेषण गरिनुपर्ने । • दीगो विकासका लक्ष्यहरुको स्थानीयकरण गरिनुपर्ने । • नीति, कानून, योजना तथा अन्य दस्तावेजहरु र कार्यक्रमहरु समावेशी भए नभएको निरिक्षण र अनुगमन गरि प्रतिवेदन तयार गरिनु पर्ने । • योजना तर्जुमा गर्दा महिला र पुरुष लक्षित समूहहरुको छुट्टा छुट्टै अवस्था विश्लेषणको आधारमा आवश्यकता पहिचान गरि सो अनुसारको बजेट विनियोजन गर्नु पर्ने । • उपभोक्ता समितिहरुमा प्रतिनिधि सहित कम्तिमा ४०% महिलाहरुको सहभागिता गराउने र कार्यकारी वा मुख्य पद तथा पदाधिकारीमा महिला लाई जिम्मेवारी प्रदान गर्ने । • लैगिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण एवं परीक्षण गर्न बजेटको व्यवस्था गर्नु पर्ने 	<p>कानून,योजना बनाएर कार्यान्वयन गर्न सकिने अवस्था ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • गाउँपालिकाको लैससासको क्षेत्रमा देखिएका सबल पक्षहरु कार्यान्वयनमा गइरहेको र कार्यान्वयन हुने सम्भावना रहेको । • लैससास परीक्षण पश्चात पनि धेरै नीति, कानून, कार्यविधि, निर्देशिका निर्माणमा गाउँपालिका प्रतिवद्ध रहेको र त्यहि अनुरूप कार्य गर्न थालनी हुने । • लैससासको क्षेत्रमा नीति, कानून, योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरि लैससास सुचचांक लाई सुधार गर्न सकिने अवस्था रहेको । • गाउँपालिकाको लैससास सम्बन्धि सकमरात्मक धारणा रहेको 	<ul style="list-style-type: none"> • दीगो विकासका लक्ष्यहरुलाई स्थानीयकरण गरि सोही अनुसारका योजना तयार गरि बजेट विनियोजन सहित कार्यान्वयन गर्न चुनौतिपूर्ण रहेको । • सानो जनसंख्या तर ठुलो भुगोल भएकोले गाउँपालिकामा धेरैजसो नीति, कानून र योजना बनाउनु पर्ने भएकोले विज्ञहरु आवश्यक पर्ने, सिमित आर्थिक श्रोत र बजेटको परिचालन गर्नु पर्ने भएकोले एकै आर्थिक वर्षमा यावत नीति निर्माण गर्न चुनौती रहेको छ ।
---	--	--	--

२.	संस्थागत व्यवस्था			
	<ul style="list-style-type: none"> महिला तथा विशेष समुदायलाई सेवा प्रदान गर्दा सम्बन्धित समुदायको भाषा, संस्कृति र रहन-सहन बुझ्नेको कर्मचारी वा जनप्रतिनिधि समेत समावेश गरेको कार्यटोली मार्फत दिएको जनप्रतिनिधिहरू तथा कर्मचारिहरूलाई क्षमता अभिवृद्धिको अवसर प्रदान गर्दा सकारात्मक विभेदको नीति लिएको । समिति उपसमितिमा महिला र बञ्चीतीकरणमा परेको समुदायको प्रतिनिधित्व रहेको छ र निर्णय प्रकृत्यामा भाग लिने गरेका छन । पञ्जिकरणको अभिलेख र तथ्याङ्क नियमित रूपमा अद्यावधिक हुने गरेको । समुदायस्तरका आधारभुत सुचना । तथ्यांक संकलन गर्दा बेरोजगार तथा गरिबको पहिचान गरि छुट्टाछुट्टै नक्साङ्कन गर्ने गरेको । 	<ul style="list-style-type: none"> निर्णायक तहमा महिलाहरूको समान प्रतिनिधित्व गराउनमा पहल गर्नुपर्ने। कर्मचारिहरूको पदपूर्तिको निर्णय गर्दा सबै जातजाति, वर्ग, लिङ्ग र समुदायका बीच समावेशीकरण हुने रणनीति लिइनु पर्ने कार्यालयमा हुने कुनै पनि प्रकारको दुर्व्यवहार, भेदभाव, महिला हिंसा नियन्त्रणको लागि आचार संहिता बनाइ लागु गर्नु पर्ने। गाउँपालिकाले गठन गर्ने समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूमा महिला तथा बञ्चितकरणमा परेको समुदायका प्रतिनिधिहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता हुनसक्ने वातावरण बनाउनु पर्ने महिला हिंसा रोकथाम र संबोधनका लागि छुट्टै कोषको स्थापना गर्नु पर्ने बेरोजगार तथा गरिबको पहिचान गरि नक्साङ्कन गर्नुपर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> गाउँपालिकामा गठन हुने विभिन्न समिति, उपसमिति, उपभोक्ता समितिहरू, व्यवस्थापन समितिहरूमा लैससास मैत्री हुने अवसर रहेको छ । कार्यक्रम तथा योजना अनुगमनमा सबैको समावेशीता हुने भएकोले लैससास मैत्री कार्यक्रम हुने । गाउँपालिकामा लैससास विकास समिति वा कार्यान्वयन समितिको गठन हुने तथा यस समितिले कार्यप्रणलीमा समावेशीता तथा तथ्यांक संकलन र व्यवस्थापनमा उपलब्धी हाँसील गर्ने सम्भावना रहेको छ । लैससासको संस्थागत व्यवस्था सुदृढ हुन सक्ने सम्भावना छ । 	<ul style="list-style-type: none"> बञ्चितकरणमा परेको समुदाय, वर्ग, र लिङ्गको चेतनास्तरमा अभिवृद्धि नभएसम्म लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण हासिल गर्ने कार्य चुनौतिपूर्ण रहेको । विभिन्न समिति उपसमिति, संरचनात्मक व्यवस्थाहरू को प्रावधान गरेर गठन गरिएता पनि औपचारीकतामा मात्रै सिमित हुने गरेको कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूको समावेशीताको लागि गरिएका प्रावधानहरूलाई पुर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्न कठिनाई । गाउँपालिकामा विभिन्न समितिहरू, गठन गरिनु पर्ने, विषयगत शाखा खडा गर्नुपर्ने र सेवा प्रवाह गर्नु पर्दा ठुलो बजेट र मानव संशाधनको व्यवस्थापन गर्न आफैमा सहज नभएको । भौतिक निर्माणको कार्यलाई बढि महत्व दिने गरेको देखिन्छ, जुन लैससासको संस्थागत व्यवस्था

				सुदृढको लागि चुनौतीपूर्ण रहेको देखियो ।
३.	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास			
	<ul style="list-style-type: none"> ● पदाधिकारी र कर्मचारीहरूले लैंगिक तथा समावेशी विकास, लैंगिक हिंसा सम्बन्धी तालिम लिएका छन । साथै यस्ता कार्यक्रममा बञ्चितकरणमा परेका समूह तथा अन्य महिला र पुरुषको समान सहभागिता तथा उपस्थिति सुनिश्चित गरिएको । ● समाजमा रहको विभिन्न कु-संस्कार तथा कुरिति हटाउन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेको छ । ● महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा निवारण गर्ने कार्यक्रमका लागि बजेट विनियोजन भई कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेको ● विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र स्रोत परिचालन गर्दा महिला तथा लक्षित वर्ग तथा समुदायको प्रत्यक्ष सहभागितामा निर्णय हुने गरेको । ● महिला लक्षित क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भइरहेको । 	<ul style="list-style-type: none"> ● लैङ्गिक तथा समावेशीविकासको लागि क्षमताविकास कार्ययोजनातयार गरि बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने ● लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी तालिम दिन सक्ने मानवीय श्रोत निर्माण गर्ने । ● महिला र बञ्चितकरणमा परेको सामुदायको लागि लोक सेवा आयोग पूर्ण तयारी कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम राख्नु पर्ने । ● महिला हिंसा विरुद्ध सून्य सहिष्णुता अपनाउनु पर्ने। ● वेइजिड घोषणा पत्रको वारेमा निर्वाचित जनप्रतिधि तथा कर्मचारीलाई अभिमुखिकरण गर्नुपर्ने । ● कानूनी शिक्षा सम्बन्धी जनप्रतिधि तथा कर्मचारीलाई अभिमुखिकरण गर्नु पर्ने । ● विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, रणनीति स्वीकृत गर्दा महिला तथा बञ्चितकरणमा परेको समुदायसंग परामर्स गर्न पर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ● कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूको क्षमता विकासमा काम गरिरहेकोले महिला दक्षजनशक्तिको स्थापित हुने अवसर रहेको छ । ● आगामी दिनमा महिला तथा बञ्चितकरणमा परेका जनताले लोकसेवा आयोगका परिक्षाहरूमा प्रतिष्पर्धा गरि दक्ष कर्मचारीको रूपमा उत्पादन हुने । ● महिला विरुद्ध हुने सबैखाले हिंसा निर्मुल गर्ने कार्यक्रमहरू र सो अनुसारको बजेट विनियोजन हुने र कार्यान्वयन हुने अवसर रहेको । ● जनप्रतिनिधि, कर्मचारीहरूले नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, मुलुकि संहिताहरू, विषयगत कानुनहरू, पालिकाबाट जारी गरिएका 	<ul style="list-style-type: none"> ● मानव संसाधनको रूपमा तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्न दिर्घकालिन कार्यनीति निर्माण गर्न र कार्यान्वयन गर्न कठिनाई । ● गाउँपालिको विविध क्षेत्रहरूमा कार्यक्रम सञ्चालनको लागि स्थानीय आर्थिक श्रोतहरूको कमि हुनु जसले गर्दा दक्ष जनशक्ति परिचालन र उनीहरूको क्षमता विकासमा बाधा पुग्ने गरेको । ● सामाजिक मुल्यमान्यता, रितिरिवाज, परम्परागत कतिपय जीवन पद्धति र पितृसत्तात्मक सोच प्रमुख चुनौती रहेको छन ● क्षमता विकास योजना बनाएर दिर्घकालीन रूपमा कर्मचारी व्यवस्थापन र क्षमता विकासको लागि सानो श्रोत भएका गाउँपालिकाको लागि व्यवहारीक हुदैन र पालिकाको आर्थिक क्षमताले नपुग्ने हुन्छ ।

			कानून तथा अन्य प्रचलित कानूनहरुको बारेमा अभिमुखीकरण हुने।	
४.	सेवा प्रवा			
	<ul style="list-style-type: none"> ● परिवार नियोजन, मातृ शिशु कल्याण, विस्तारित खोप, पोषण, जनसंख्या शिक्षा र जनस्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम लगायत महिलाहरुको स्वास्थ्य सुधार सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरु संचालन गरिएका छन् । ● महिला तथा वञ्चितकरणमा परेको समुदायलाई लक्षित गरि आधुनिक उर्जा को प्रयोग गर्न सकारात्मक वातावरण तथा प्रोत्साहन गरेको ● पालिका भित्रका विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गराउने प्रवन्ध मिलाएको । ● विद्यालयमा छात्र र छात्राको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था गरेको । ● गर्भवती महिलाहरुलाई जोखिमयुक्त र खतरायुक्त काममा नलगाउने गरि 	<ul style="list-style-type: none"> ● भवन, भौतिकपूर्वाधार तथा अन्य संरचनानिर्माणको लागि ड्रइड, डिजाइन, लगायत अनुमानतयार गर्दा संरचनानिर्माण भएपछि महिला, बालबालिका, अपाङ्गताभएका व्यक्तिले निर्बाध प्रयोग गर्न सकिने गरी लैङ्गिक, बाल र अपाङ्ग मैत्री/संवेदनशील संरचनाको प्रावधान सहित हुनु पर्ने । ● स्वरोजगार लक्षित समूहको क्षमता विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने । ● गाउँपालिका भित्र निर्माण हुने सार्वजनिक भवन निर्माण गर्दा भवन निर्माण संहिता अनुसार बाल मैत्री, अपाङ्ग मैत्री को लागि स्वीकृत दिने । ● सार्वजनिक स्थलहरुमा बच्चालाई अलग्गै स्तनपान कक्षको व्यवस्थापन हुनुपर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ● गाउँपालिकाले दिने सेवा नै लैंगिक मैत्री, समानता, लगाएत सम्पूर्ण बञ्चितकरणमा परेका समुदाय समेतलाई सम्बोधन हुने गरि व्यवस्था हुने सम्भावना रहेको छ । ● महिलाहरुलाई प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी, स्वास्थ्य उपचार तथा सेवा सुविधा लिन सहज हुनेछ । ● गाउँपालिकाले स्वास्थ्य विमा लाई व्यापक रूपमा लागु गरे पश्चात विपन्न बर्गहरुलाई सुलभ रूपमा स्वास्थ्य उपचार सेवा उपलब्ध हुने सम्भावना रहेको छ । ● गाउँपालिका आफैले नै सेवा प्रवाहालाई प्रभावकारी बनाउन उपलब्ध श्रोतहरुको परिचालन 	<ul style="list-style-type: none"> ● सेवा प्रवाह लाई नीतिगत रूपमा व्यवस्थापन गर्न चुनौती पनि रहेको छ । ● आर्थिक श्रोतको कमिले गर्दा सेवा प्रवाहमा प्रमुख चुनौतीको भएको । ● स्वास्थ्य विमा सञ्चालनमा विमा शिक्षाको आवश्यकता पनि मुख्य चुनौती हो । ● लैससास सम्बन्धि व्यवहारिक अभ्यास गर्न कठिन भएको र त्यसको कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न चुनौती । ● विभिन्न सेवा तथा कार्यक्रमहरुका विचमा समन्वय र सहकार्यमा चुनौति रहेको । ● गाउँपालिकाहरुले दिने सेवाहरु एकिकृत सेवा अन्तरगत पर्ने हुँदा समग्र एकिकृत सेवा उपलब्ध गराउन पनि व्यवहारीक रूपमा कठिन र चुनौतीपूर्ण छ ।

	<p>प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति र कार्यक्रम समावेश गरेको ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सफापिउने पानी, सफा सँग हातधुने व्यवस्था, महिला र पुरुषका लागि अलगगै शौचालयको व्यवस्था गरेको । 	<ul style="list-style-type: none"> ● गाउँपालिकामा अनिवार्य रूपमा विपन्न घर परिवार लगायतका लक्षित समूहको स्वास्थ्य विमा गर्नुपर्ने । ● पालिकाले आवश्यक सेवा प्रदान गर्दा लैंगिक, सामाजिक तथा समावेशीकरणको हिसाबले लक्षित वर्ग, क्षेत्र, समुदायलाई अझै समेट्नु पर्ने । ● प्रजनन स्वास्थ्य कार्यहरूमा लैंगिक समानता तथा पुरुष भूमिका पनि जानकारी गराउनु पर्ने । ● योजना तर्जुमा गर्दा बेरोजगारी तथा गरिबीको नक्शांकन गरेर कार्यक्रमहरू बजेट समावेश गर्नु पर्ने । ● गरिब तथा वञ्चितकरणमा परेको समुदायको पहुँच र क्रयशक्तिअनुरूप सुपथमूल्य सहकारी पसलहरूको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने ● अभिभावक शिक्षा, किशोरी कक्षाहरू, साथी शिक्षा आदि सञ्चालन गर्नु पर्ने । 	<p>तथा अनुगमन मूल्यांकन गर्न सकिने अवस्था ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षाको सेवावाट सबै विद्यालय जाने उमेरका बालबालिका समेत विद्यालयमा भर्ना गराउने अवसर हुने छ । ● महिला तथा प्रजनन स्वास्थ्यको क्षेत्रका थप सेवाहरू विस्तार तथा पहुँच भई महिला मैत्री, सर्वसुलभ पहुँच हुनेछ । ● साथै खानेपानी सरसफाईको क्षेत्रमा पनि लैससासको दृष्टिकोणले सेवाहरू विस्तार तथा सुदृढीकरण हुने अवसर मिलेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● साथै जनसंख्या कम र सेवाहरूको प्रकार अत्याधिक हुने हुनाले राज्यले प्राथमिकतामा परेका बाहेक सबै सेवाहरू व्यवस्थापकीय हिसाबले पनि उपलब्ध गराउन नसक्ने चुनौती रहेको छ ।
५.	सुशासन तथा उत्तरदायित्व			
	<ul style="list-style-type: none"> ● सेवा प्रवाह, विकास निर्माण र स्थानीय शासनका विषयमा कार्यपालिका तथा सभाबाट नीति, कानून जारी गरी 	<ul style="list-style-type: none"> ● बेइजिङ्ग घोषणा पत्रसम्बन्धि जनप्रतिधि तथा कर्मचारीलाई अभिमुखिकरण गर्नु पर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ● जनसंख्या र कार्यगत क्षेत्रहरू सिमित भएको हुनाले गाउँपालिका सुशासनको केन्द्रको रूपमा विकास हुन सक्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> ● लक्षित वर्गभित्रका पनि कमजोर वर्गले स्थानीय शासन प्रक्रियाका अवसरहरूबाट लाभ लिन सक्ने

<p>सम्बन्धित अधिकारीबाट निर्णय गरी कामकाज गर्ने गरेको ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • विधिको शासन, व्यापक जनसहभागिता, भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलता, सेवा प्रवाहमा निष्पक्षता र महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई अग्राधिकार जस्ता नीति कार्यान्वयनमा ल्याएको । • नियमति रूपमा कार्यक्रमको सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट र सूचनाको सार्वजनिकीकरण गर्ने गरेको । • गाउँपालिकामा गाउँ सभा र कार्यपालिकाको बैठकबाट निर्णय गरेर मात्र कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिने अभ्यास गरिन्छ, जसले गर्दा पारदर्शिता र जवाफदेहितामा गाउँपालिका प्रष्टरूपमा दृढ रहेको छ। • गाउँपालिकाले पारदर्शिताको लागि वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमको बजेट सरोकारवालले थाहा पाउने गरि सार्वजनिक गरेको छ । • गाउँपालिकाले संघ र प्रदेश सरकारले तय गरेको नीति तथा कार्यक्रमहरूको सञ्चालन प्रावधान अनुसार 	<ul style="list-style-type: none"> • संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ मा गरिएको प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न कार्यक्रमहरूमा रकम विनियोजन गरी कार्यक्रमहरू सम्पन्न गर्नु पर्ने । • सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक परीक्षणका औजारहरूको प्रयोग गरी सामाजिक जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्नुपर्ने • लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धमा भएका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय व्यवस्थाहरूको बारेमा सबै गाउँपालिकाका पदाधिकारी कर्मचारी लाई जानकारी प्रवाह गर्नु पर्ने । • संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सुरक्षा परिषदबाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० हरू कार्यान्वयनको व्यवस्था गर्नु पर्ने • नागरीक वडापत्र बनाएर स्पष्ट देखिने स्थानमा राख्ने । • स्थानीय सरकारका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको आचार संहिता स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने । • लैससासका सरोकारवाला निकायहरूविचमा सञ्जाल बनी कार्यगत 	<ul style="list-style-type: none"> • वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम सो को बजेट सरोकारवालले थाहा पाउँदा अपनत्वको अनुभूति हुने । • संघ र प्रदेश सरकारले तय गरेको नीति कार्यान्वयनमा समन्वय हुने तथा अन्तर सरकार सम्बन्धहरू स्थापित हुने • सुशासन, जवाफदेहिता, पारदर्शिता, उत्तरदायीत्व, भ्रष्टाचारमुक्त समाजको विकास हुने । • लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तर्जुमा गरि लागु गरिन सक्ने अवस्था रहेको । • सुशासन तथा सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरूको नियमित प्रयोग गर्दै शासन प्रक्रियालाई अभि बढि समावेशी बनाउन सकिने । • बढि पारदर्शि तथा नागरिकको सेवाउन्मुख कार्यप्रणाली स्थापना गर्न सकिने । • जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारीहरू आफ्नो जिम्मेवारीका साथसाथै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक 	<p>अवसर सुनिश्चित गर्न चुनौती ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • सुशासन तथा उत्तरदायित्व भन्ने विषय आफैमा वृहद र व्यापक छ । जसले गर्दा यो निरपेक्ष रूपमा प्राप्तहुन निकै कठिन छ । • लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यान्वयन पक्षहरू कमजोर रहेको । • सुशासन कायम गर्न यसका अवयवहरूको पालना तथा छुट्टै अभ्यास पनि गर्नु पर्दछ । जसको अभ्यासको लागि श्रोत र साधनको आवश्यकता पर्ने हुनाले पनि जे जति क्रियाकलाप गरिन्छ, औपचारीकतामा मात्रै सिमित रहेको पाइन्छ । • बजेटको (सीमितता) रहेकोले पुर्वाधार विकास कार्यक्रमको तुलनामा लैससास प्रथामिकतामा नपर्ने । • लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धित प्रावधानहरूलाई सबै
---	--	--	--

<p>कार्यान्वयनमा समन्वय र सहजिकरण गरेको छ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सुशासन तथा शासन व्यवस्थामा समानता तथा समावेशीकरणको प्रत्याभुति हुनेगरि महिला तथा पिछडिएको वर्ग, समुदायको सहभागिताका साथै निर्णायक भूमिका रहेको । ● हरेक आ.व. मा वार्षिक समिक्षा भई गाउँपालिका स्तरको वार्षिक प्रतिवेदन उपर छलफल हुने प्रकाशन तथा दस्तावेजीकरण गर्ने गरेको । ● संघ र प्रदेश सरकारहरूले तय गरेका नीति, कानून तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा सहकार्य, समन्वय र सहजीकरण गर्ने गरेको पाइयो । 	<p>छलफल तथा विकासको लागि नियमित कार्य हुनु पर्ने ।</p>	<p>समावेशीकरण प्रति प्रतिवद्ध रहेका ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सुशासन, उत्तरदायीत्वको लागि गाउँपालिकामा कानून, ऐन, नियमावली, कार्यविधि निर्माण हुने भएकोले सुशासनको प्रत्याभुति हुने अवसररहेको। ● सुशासन र उत्तरदायित्व बारेमा प्रचार प्रसार र जनचेतना अभिवृद्धि भैरहेकोले पिछडिएको जनसमुदाय तथा लक्षित समूहहरूको सहभागितामुलक प्रतिनिधित्व हुने अवसर रहेको। ● महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन गर्ने महासन्धि, संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदद्वारा पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० कार्यान्वयन हुने । 	<p>कार्यक्रमहरूमा मुलप्रवाहीकरण गर्नमा कठिनाइ ।</p>
---	--	--	---

भाग ५

५.१. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास कार्ययोजना

मनहरी गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गर्ने सन्दर्भमा यस गाउँपालिकाको सबल पक्ष तथा सुधार्नु पर्ने पक्षलाई विश्लेषण गर्दा प्राप्त भएको सुझाव ५ वटै क्षेत्रको आधारमा गाउँपालिकाले आगामि दिनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मुद्दालाई पूर्ण कार्यान्वयन गर्नको लागि यस गाउँपालिकामा सञ्चालन गरिएको लैससास परीक्षणमा सहभागिहरुको समूहकार्यद्वारा निम्न बमोजिम कार्य योजना तयार पारिएको छ जुन निम्न बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ । लैससास परीक्षणका क्रममा गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्षहरु, कार्यपालिका सदस्यहरु, कर्मचारीहरु तथा परामर्शदाताहरु सहितको सक्रिय सहभागितामा व्यापक छलफल, समूह कार्य, मस्तिष्क मन्थन गरि प्रस्तुति र पृष्ठपोषण सहित यस कार्ययोजना लाई मुर्तरुप दिईएको छ । यस कार्ययोजनालाई समिक्षा गरि गाउँ कार्यपालिकाको सभाबाट पारित गरि यस योजनालाई कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ ।

मनहरी गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी बिकास कार्ययोजना

अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप संचालन गर्ने जिम्मेवारी			समायावधि	थप दायित्व पर्ने/नपर्ने	
	पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
१. नीति, कानून योजना						
१.१.२ नीति, कानून, योजना जारी गर्नु भन्दा अगाडि लैससासको दृष्टिले उपयुक्त भए नभएको बारे लेखाजोखा गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाउँपालिका	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
१.१.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनितिको वारेमा सवैलाइ अभिमुखिकरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाउँपालिका	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
१.२.२ गाउँपालिकाको बजेट सीमा निर्धारण गर्दा महिला, बालबालिका, तथा बच्चितीकरणमा परेको समूहको अवस्था विश्लेषणको आधारमा बजेटको छुट्टयाउने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
१.२.५ योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा महिला र पुरुष एवं बच्चितीकरणमा परेका समूहहरूलाइ योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा सम्बन्धि अभिमुखिकरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
१.२.६ दीगो विकासका लक्ष्यहरू विशेष गरेर लक्ष्य ५ लैङ्गिक समानता प्राप्त गर्ने विषयलाई स्थानीयकरण गरी सो अनुसारको बजेट विनियोजन तथा अभिमुखिकरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजनामहिला, बाल बालिका	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने

			तथा जेष्ठ नागरीक शाखा			
१.३.२ विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण गर्नको लागि सो सम्बन्धि अभिमुखिकरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना, आर्थिक, प्रशासन शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
१.३.३ यस गाउँपालिकामा लैससास परीक्षण पश्चात लैङ्गिक तथा समावेशी विषयमा सुधार गर्न क्षमता विकास गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
२.१.१ निर्णायक तहमा (कर्मचारी । पदाधिकारी) महिलाहरूको समान रूपमा (५०।५० प्रतिशत) प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्नको लागि सवैलाइ उत्तरदायि बनाउने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाउँपालिका	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
२.२.२ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको व्यवस्था कार्यशर्त र जिम्मेवारी किटान सहित गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	प्रशासन शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
२.२.३ कार्यक्षेत्रमा हुने लैङ्गिक हिंसा, यौनजन्य हिंसा रोकथाम तथा नियन्त्रणकालागि आचारसंहिता बनाउने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	महिला, बाल बालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
२.३.२ समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूमा महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेको समुदायका प्रतिनिधिहरूको अर्थपूर्ण सहभागिताको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	असार मसान्त सम्म २०८१		नपर्ने

२.४.१ लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध, महिला सीप विकास, नेतृत्व विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि जस्ता विषयमा स्रोत व्यवस्थापनका लागि छुट्टै कोष स्थापना गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	महिला, बाल बालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
२.४.४ समावेशी सूचना प्रणाली व्यवस्थापन गर्न बजेटको व्यवस्था र अभिमुखिकरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	आर्थिक प्रशासन र योजना शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
२.५.१ खण्डकृत सूचना । तथ्याङ्क संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	योजना शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
३.१.१ लैङ्गिक समानता तथा समावेशीविकासको लागि क्षमताविकास कार्ययोजना तयार गर्ने र अभिमुखिकरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	प्रशासन शाखा, योजना शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
३.१.७ महिला तथा बच्चिकरणमा परेका समुदाय वा व्यक्ति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित गरी लोकसेवा आयोग तयारी कक्षा संचालन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	प्रशासन शाखा, योजना शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
३.१.८ निर्वाचित जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुका लागि बेइजिङ्ग घोषणापत्र, दिगो विकास लक्ष्य र CEDAW, सम्बन्धि तालिम संचालन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	महिला, बाल बालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
३.३.१ महिला तथा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु र गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीलाई नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, मुलुकी	लैससास समिति	कार्यपालिका	महिला, बाल बालिका तथा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने

संहिताहरू, विषयगत कानूनहरू, पालिकाले जारी गरेका कानूनहरूको बारेमा अभिमुखीकरण गर्ने ।			जेष्ठ नागरीक शाखा			
३.३.३ महिलाहरूको लागि कानूनी शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालित गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
३.४.१. विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, रणनीति, कार्यनीति सहितको कार्यविधि स्वीकृत गर्दा महिला तथा वञ्चितकरणमा परेको समुदायसँग परामर्श गरी सो सम्बन्धि सचेत गर्ने।	लैससास समिति	कार्यपालिका	विपद व्यवस्थापन शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
३.४.२ विपद सम्बन्धीतथ्याङ्क संकलन, नक्साङ्कन तथा व्यवस्थापन गर्दा महिला तथा वञ्चितकरणमा परेको समुदाय समेतको खण्डीकृत तथ्याङ्क राखी आपतकालीन कार्य सञ्चालन तथा राहत वितरण गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	विपद व्यवस्थापन शाखा, योजना	आ.व. २०८१ /८२		पर्ने
४.१.१ भवन, भौतिकपूर्वाधार तथाअन्य संरचनानिर्माणको लागि ड्रइङ, डिजाइनलाइ महिला, बालबालिका, अपाङ्गता मैत्री बनाउने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	भौतिक पूर्वाधार शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
४.२.१ गर्भवती महिलालाई जोखिमयुक्त, खतरायुक्त काममा नलगाउने गरी प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने	लैससास समिति	कार्यपालिका	महिला, बाल बालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने

४.२.२ गाउँपालिका र मातहतका कार्यालयमा कार्यरत महिला कर्मचारी तथा सेवाग्राहीहरूका लागि स्तनपान गराउने छुट्टै कक्षको व्यवस्था गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाउँपालिका	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
४.२.४ महिला, गरिब र बञ्चितकरणमा परेका व्यक्तिहरूको स्वास्थ्य विमा गर्न सहजीकरण र सहयोग गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा महिला, बाल बालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
४.४.२ विद्यालयमा छात्र र छात्राको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालय, किशोरी छात्राको लागी प्याड र यौन शिक्षा तथा सहजीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	शिक्षा शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
४.४.३ गाउँपालिकाले कुहिने र नकुहिने घरायसी फोहोर छुट्याउने व्यवस्था मिलाउने र यस्ता समान सहभागिताको लागि चेतना फैलाउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	खानेपानी तथा वास शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
४.५.१ योजनातर्जुमा गर्दा बेरोजगार तथा गरीबीको नक्साङ्कनको समेत आधार लिई महिला तथा बञ्चितकरणमा परेको समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ हुने स्वरोजगारमूलक, आयमूलक र सीपमूलक कार्यक्रमहरू राख्ने र वार्षिक बजेटमा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	उद्यम विकास शाखा पशु तथा कृषि शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	

४.५.४ गरिव तथा वञ्चितकरणमा परेको समुदायको पहुँच र क्रयशक्तिअनुरूप सुपथमूल्य सहकारी पसलहरूको व्यवस्थापनमा पालिकाको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सहकारी शाखा	आ.व. २०८१ /८२	पर्ने	
५.१.३ महिला विकासका लागि भएका बेइजिङ्ग घोषणा पत्रका बाह्रवटा प्रतिबद्धताहरूका क्षेत्रमा कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	गाउँपालिका महिला, बाल बालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
५.१.४ संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ मा गरिएको प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न कार्यक्रमहरूमा रकम विनियोजन गर्ने ।	लैससास समिति	कार्यपालिका	सामाजिक विकास शाखा महिला, बाल बालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने
५.३.३ स्थानीय रेडियो, एफ.एम. र छापामा (तथा सामाजिक सञ्जाल वा भर्चुअल) माध्यमद्वारा समावेशीकरण तथा लैंगिक समानता सम्बन्धी सूचना प्रवाह गरी जनतालाई सुसुचित गर्ने ।	लैससास	कार्यपालिका	सूचना शाखा	आ.व. २०८१ /८२		नपर्ने

<p>५.४.२ कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास सम्बन्धी कार्यक्रमको संचालनबाट सरोकारवालालाई पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्ने ।</p>	<p>लैससास समिति</p>	<p>कार्यपालिका</p>	<p>गाउँपालिका</p>	<p>आ.व. २०८१ /८२</p>		<p>नपर्ने</p>
<p>५.५.४ महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदद्वारा पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने ।</p>	<p>लैससास समिति</p>	<p>कार्यपालिका</p>	<p>गाउँपालिका महिला, बाल वालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा</p>	<p>आ.व. २०८१ /८२</p>		<p>नपर्ने</p>

भाग ६

निष्कर्ष र सुभावहरु

६.१. लैससास परीक्षणको निष्कर्ष

मनहरी गाउँपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणबाट प्राप्त भएको समग्र नतिजा हेर्दा सबै मुख्य क्षेत्रहरु सामान्य रूपमा रहेको छ । साथै सबै मुख्य क्षेत्रहरु भित्र पर्ने सहायक क्षेत्रहरु र सुचकहरु सुधार गर्न र कमजोर लाई माथि उठाउन आवश्यक नीति, कानूनहरु, संस्थागत व्यवस्थाहरु, कार्यक्रमहरु र बजेट व्यवस्थापन र कार्यान्वयनमा ध्यान दिनु पर्छ । यद्यपि मनहरी गाउँपालिकाले सामान्यतया धेरै सुचकहरुमा देखिने गरि काम गरेको भएता पनि प्रमाणीकरणका आधारहरुका अभिलेखहरुको व्यवस्थापनमा कम ध्यान दिएकोले यसतर्फ सुधार गरेर जानु पर्दछ । यस गाउँपालिकाका दक्ष कर्मचारीहरु तथा जनप्रतिनिधिहरु तथा पदाधिकारीहरुलाई प्रयाप्त रूपमा सम्पूर्ण सुचकहरु जानकारी हुने किसिमले अभिमुखिकरण गरिनु पर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा क्षमता विकास नीति तथा कार्ययोजना तयार गरि लैससासका दृष्टिकोणले सबै पदाधिकारीहरु तथा कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरि योजना तर्जुमा तथा सेवा प्रवाह गर्दा हरेक लिंग, वर्ग, जानजाती, महिला, दलित, जनजाती अल्पसंख्यक, बञ्चितिकरणमा परेका, अपांगता भएका लगाएतका पछाडी पारीएको वर्गको समेत समावेशी हुने किसिमको प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता नीतिगत र व्यवहारीक रूपमै गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

अन्तमा, मनहरी गाउँपालिकाले उप-प्रमुखको संयोजकत्वमा गठीत लैससास कार्यदलको भुमिका अनुसार नेपालको संविधान २०७२ ले व्यवस्था गरेका आधारभुत अधिकार तथा सामाजिक समावेशीका प्रावधानहरुलाई मनन गर्दै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को नीतिगत व्यवस्थाका साथै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति र कार्यविधि २०७७ समेतका प्रावधानहरुलाई व्यवहारीक रूपमा लागु गरि गाउँपालिकाको समग्र विकासको मुल प्रवाहीकरणमा सम्पूर्ण महिला, बालबालिका, जनजाती, दलित, अपांगता भएको समुदाय, अल्पसंख्यक तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुदायहरुलाई समावेश गर्न अहम भुमिका निवार्ह गर्नु पर्छ । साथै यस परीक्षणले तयार गरेका योजनालाई कार्यान्वयन गरी आगामी दिनहरुमा समग्र मुल क्षेत्रहरु, सहायक क्षेत्रहरु तथा सुचकहरुमा उल्लेख्य सुधार ल्याउने काम गर्नु पर्छ ।

६.२. लैससास परीक्षणको सुभावहरु

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणबाट आएको अङ्क तथा नतिजा, विभिन्न दस्तावेजहरुको अध्ययन, लक्षित वर्गसँगको छलफल र सम्पूर्ण सूचकहरुको छलफलबाट लैससास पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्न देहाय बमोजिमका सुभावहरु रहेका छन् ।

- स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले अंगिकार गरेका उद्देश्य प्राप्तिका लागि लैससासको नीति, कानून र योजना तयार गर्दाका समयमा नै लक्षित वर्ग (विशेष गरी महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक अल्पसंख्यक, तथा पछाडी पारिएको समुदाय) हरुको सक्रिय सहभागिता बढाउनुपर्ने ।
- लैससास परीक्षण बाट प्राप्त भएको नतिजालाई यस परीक्षणका क्रममा तयार गरिएको लैससास कार्ययोजना अनुसार आगामी दिनमा कार्यक्रमहरु तय गरि कार्यान्वयनमा जाने वातावरण तयार गर्ने मुख्य जिम्मेवारी वहन गर्नु पर्नेछ ।
- गाउँपालिकामा गठित लैससास कार्यदल लाई विशेष अधिकार प्रदान गरि निर्णय समेतको अधिकार प्रदान गर्न नीतिगत रुपमा व्यवस्था गरि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- लैङ्गिक तथा सामाजिक अवस्थाहरुको तथ्याङ्क संकलन, व्यवस्थापन, अभिलेखीकरण तथा अद्यावधिकरणलाई गाउँपालिका स्तरमा नीति, प्रविधि, कर्मचारी व्यवस्थापन गरि संस्थागत गरिनुपर्ने ।
- गाउँपालिकाले योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा बढि भन्दा बढि समावेशी गर्नको लागि वस्ती स्तर वाटै लैससास संयन्त्र विकास गरि योजना छनौट गर्नु पर्दछ ।
- लैङ्गिक हिंसामा परेका महिलाहरुका लागि मनोसामाजिक सेवा तथा प्रेषण प्रणालीको विकास गर्नुपर्ने । तथा जिल्ला र प्रदेश संग पनि समन्वय गरि एकिकृत लैङ्गिक सेवा प्रदान गर्न पहल गर्ने ।
- महिला, पिछडिएका वर्ग, सीमान्तकृत समुदायलाई स्वरोजगार तथा आयआर्जनका लागि व्यवसाय, कृषि, बजार र पर्यटन सम्बन्धि स्रोत, सीप र तथा प्रविधीको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

अनुसुचि १

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणका सहभागीहरु

क्र.स.	नाम	पद	कार्यालय/संस्था/शाखा	कैफियत
१	रन्जन कालाखेती	अध्यक्ष	मनहरी गाउँपालिका	
२	सीता पुलामी मगर	उपाध्यक्ष	मनहरी गाउँपालिका	
३	रमेश सुवेदी	प्र. प्र.अ.	मनहरी गाउँपालिका	
४	शिव प्रसाद खनाल	वडा अध्यक्ष वडा नं. १	मनहरी गाउँपालिका	
५	राज कुमार पाख्रिन	वडा अध्यक्ष वडा नं. २	मनहरी गाउँपालिका	
६	अन्नत प्रकाश अर्याल	वडा अध्यक्ष वडा नं. ३	मनहरी गाउँपालिका	
७	प्रकाश थापा	वडा अध्यक्ष वडा नं. ४	मनहरी गाउँपालिका	
८	दिपेन्द्र अधिकारी	वडा अध्यक्ष वडा नं. ५	मनहरी गाउँपालिका	
९	यूवराज थपलिया	वडा अध्यक्ष वडा नं. ६	मनहरी गाउँपालिका	
१०	ठाकुर राम तितुङ्ग	वडा अध्यक्ष वडा नं. ७	मनहरी गाउँपालिका	
११	नारायण उप्रेती	वडा अध्यक्ष वडा नं. ८	मनहरी गाउँपालिका	
१२	राज कुमार श्रेष्ठ	वडा अध्यक्ष वडा नं. ९	मनहरी गाउँपालिका	
१३	सविता सुवेदी	कार्य पालिका सदस्य	मनहरी गाउँपालिका	
१४	मिरा खत्री	कार्य पालिका सदस्य	मनहरी गाउँपालिका	
१५	सेतीमाया तामाङ्ग	कार्यपालिका सदस्य	मनहरी गाउँपालिका	
१६	राममाया नगरकोटी	कार्यपालिका सदस्य	मनहरी गाउँपालिका	
१७	कान्छीमाया बोट	कार्यपालिका सदस्य	मनहरी गाउँपालिका	
१८	चतुर कुमार सुनार	कार्यपालिका सदस्य	मनहरी गाउँपालिका	
१९	अन्जना सुवेदी	प्रशासन शाखा प्रमुख	मनहरी गाउँपालिका	
२०	राजेन्द्र प्रसाद चौलागाईं	योजना शाखा प्रमुख	मनहरी गाउँपालिका	
२१	शिला अधिकारी	स.म.वि.नी.	मनहरी गाउँपालिका	
२२	सम्भना दंगाल	उ.वि.स.	मनहरी गाउँपालिका	
२३	ज्ञानीमाया प्रजा	सहजकर्ता	मनहरी गाउँपालिका	
२४	सविना ढकाल	अ.न.मी	मनहरी गाउँपालिका	
२५	रेखा सापकोटा	न्यायिक सहजकर्ता	मनहरी गाउँपालिका	
२६	देवेन्द्र प्रधान	लेखा अधिकृत	मनहरी गाउँपालिका	
२७	संगिता सापकोटा	आ.ले.प.	मनहरी गाउँपालिका	
२८	अनिता मंग्रान्ति	योजना शाखा	मनहरी गाउँपालिका	
२९	प्रमोद अधिकारी	रोजगार सेवा केन्द्र	मनहरी गाउँपालिका	
३०	चुडामणि अधिकारी	पशु सेवा प्राविधिक	मनहरी गाउँपालिका	
३१	शिव नारायण दाहाल	कृषि स्नातक	मनहरी गाउँपालिका	
३२	रामचन्द्र दाहाल	स्वा.संयोजक	मनहरी गाउँपालिका	
३३	सन्तोष कुमार थिड	पशु सेवा प्राविधिक	मनहरी गाउँपालिका	
३४	लक्ष्म माया गोले	मनो सामाजिक परामर्शकर्ता	मनहरी गाउँपालिका	

३५	लिला कुमारी आचार्य	वित्तिय साक्षरता सहजकर्ता	मनहरी गाउँपालिका	
३६	प्रदिप पराजुली	शिक्षा शाखा प्रमुख	मनहरी गाउँपालिका	
३७	लक्ष्मण अधिकारी	प्रा.स. शिक्षा शाखा	मनहरी गाउँपालिका	
३८	आशिष मल्ल	सूचना प्रविधि अधिकृत	मनहरी गाउँपालिका	
३९	सिर्जना वस्ताकोटी	सहायक पांचौ	मनहरी गाउँपालिका	
४०	सृष्टि न्यौपाने	ईन्जिनियर	मनहरी गाउँपालिका	
४१	जितेन्द्र चौधरी	अमिन	मनहरी गाउँपालिका	
४२	भरत कुमार भण्डारी	वडा सदस्य	मनहरी गाउँपालिका	
४३	सुशिला आचार्य	खा.पा.स.टे.	मनहरी गाउँपालिका	
४४	टुकुराज चौधरी	सब ईन्जिनियर	मनहरी गाउँपालिका	
४५	भरत प्रसाद के.सी.	कार्यकारी निर्देशक व्यवस्थापक	ह्याप्पी स्टिङ्ग एडभाईजर्स प्रा.लि.	
४६	कमला छत्तेल	GESI EXPERT	ह्याप्पी स्टिङ्ग एडभाईजर्स प्रा.लि.	

अनुसूची २

कार्यक्रमका तस्वीरहरु

